

ביאורים

כל אדם שואף להתגבר על מוגבלותו של העולם. בעולם הזה יכולותיו וכוחותיו של האדם מוגבלים, הוא אינו יכול לצפות את העתיד, ואינו יכול לספק לעצמו רשת ביטחון שתבטיח לו אריכות ימים, הצלחה כלכלית, רוגע ושלווה. כל רגע הוא עלול למצוא את עצמו במצב של נפילה או סבל. מצב זה אינו קל עבור בני האדם שבקרוב טבוע הרצון לחיי רוגע ושלווה, לעמידה על קרקע מוצקה, ולסיפוק רצונותיהם ותקוותיהם ולכן לעיתים רבות הם מנסים להתגבר על מוגבלותו שלו.

ניסיון שכזה, לייצר חיים בטוחים ורגועים יותר, ניסו אנשי האלכימיה. הם ביקשו לפתח שיטה שתוכל להתגבר על המוות ולהפוך את האדם החומרי לבלתי כלה, וכמו כן, לספק את מאוויו ורצונותיו של האדם באמצעות הפיכת מתכות פשוטות לזהב. בדורו של רבנו בחיי, התיאוריות של אנשי האלכימיה טרם הופרכו, ואותם אנשים, במקרים רבים, זכו לממון ולכבוד רב. בהמשך לדבריו על התועלת הנגרמת לבטוח בה, עוסק רבנו בחיי ביחס לאותם אנשים, שמבטאים, לשיטתם, את שיא היכולת האנושית 'לשלוט' בעולם הזה ולהתגבר על מגבלותיו. ממילא ההשוואה בין חיי ה'בוטח' לבין חייהם, הופכת משמעותית ומעניינת, מכיוון שהיא מבליטה את הפער המהותי בין ההשענות על יכולותיו של האדם, לבין השענות על השלטון האלוהי בעולם.

אף על גב שלכאורה בעל האלכימיה מצליח להתרומם מעל מוגבלות העולם, הוא שרוי בפחד, בשיתוק ואין ביכולתו להצליח באופן קבוע. בינו לבין הבוטח בה' מספר הבדלים: א. הוא זקוק לצורך הצלחתו לאמצעים הכרחיים שאינם תמיד נמצאים. ב. עבודתו חושפת אותו לסיכונים בריאותיים. ג. הוא חושש מבני אדם שיגלו את סודו ומתרחק מהם. ד. הוא זקוק לצורך עבודתו לזהב וכסף מרובים והוא מפחד מאד לאבדם.

הביטחון בהקב"ה מקנה לאדם שלווה מיוחדת. הוא חי בתוך עולם יציב ובטוח שבו הכל נתון בידי הנאמנות של הבורא. גם דבר המהווה חסרון בעיני בשר ודם, אינו משעבד את הבוטח בה'. חייו הם חיים אידיאליים שאינם כפופים לאיש ומכיוון שכך הוא אינו חושש לעשות את המוטל עליו, לעשות את הטוב והישר בעיני אלוהים ואדם.

הרחבות

• מה לא שייך לביטחון?

הבוטח באלהים איננו ירא משום אדם בבטחונו, אבל הוא מתפאר בו. פעמים רבות נקרים לפתחנו מצבים לא פשוטים בהם אנו נדרשים להחליט אם לקום ולעשות מעשה מסוים או 'לסמוך' ולבטוח בה' שיפעל לטובה עבורנו. על פי זה כתב בעל ספר 'שומר אמונים' כי אין לך כמעט דבר שאינו תלוי במדת הביטחון (ביטחון והתחזקות, ז). הביטחון נוגע ממש לכל פעולה שלנו, ר' חנוניא בן הקנה אומר כי "התורה קדמה להיות ראש לעולם" [ספר הבהיר ח], היינו שכל העולם תלוי בה, כל הדברים בעולם נובעים מכוחה של תורה. רעיון זה מבוסס בכך שהגימטריא העולה מהפסוק "חזק ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה" [תהלים לא, כה] העוסק בביטחון היא תורה.

המהר"ל מדגיש את חשיבות העשייה בעולם כביטוי לביטחון. לפי דבריו אנו למדים כי ככל שהאדם פועל יותר כך הוא גם מבטא יותר ביטחון בארון כל המעשים: "בספר משלי 'בטח אל ה' בכל לבך ואל ביתך אל תשען' [ג, ה]. שלמה המלך עליו השלום רצה לומר... כי אף שצריך לעשות כל מעשיו בחכמה ואין סומכין על הנס, מכל מקום אל ישען על תבונתו בלבד לומר כי חכמתו יגרום לעשות מה שירצה, רק יבטח בהשם שהוא יוציא מחשבתו אשר חפץ לעשות אל הפעל... (ולחייך) כי כאשר יחרד מורה כי אין לו ביטחון כלל" [נתיב הביטחון א].

ומהן, שהבוטח באלהים יביאהו בטחונו לפנות את לבו מעניני העולם, וליחד לבבו לעניני העבודה, ויהיה דומה במנוחת נפשו ורחב לבו ומעוט דאגתו לעניני עולמו לבעל האלכימיה, והוא היודע להפך הפסוק לזהב והנחשת והבדיל לכסף על ידי חכמה ומעשה. ועוד, כי הבוטח באלהים, יש לו עליו יתרון בעשרה דברים.

תחלתם, שבעל הפימיה צריך לדברים מיחדים למלאכה, לא יגמר לו דבר זולתם, ולא ימצאם בכל עת ובכל מקום. והבוטח באלהים טרפו מכל סבה מסבות העולם, כמו שאמר הכתוב (דברים ח, א): "למען הודיעך פי לא על הלחם לבדו יהיה האדם פי על כל מוצא פי יי יהיה האדם", כי הסבות אינן נבצרות ממונו בכל עת ובכל מקום, כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים, ועם האשה האלמנה וענת רצפים וצפחת המים, ודבר עובדיהו עם הנביאים, שאמר (מלכים א יח, א): "ואחבא מנביאי יי מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים", ואמר (תהלים לד, א): "כפירים רשו ורעבו ודרשי יי לא יחסרו כל טוב", ואמר (תהלים לד, ב): "יראו את יי קדשיו כי אין מחסור ליראיו".

והשני, כי בעל הפימיה צריך למעשים ולמלאכות, לא ישלם לו חפצו זולתם, ואפשר שימיתוהו וירחם ועשנם, עם התמדת העבודה וארץ היגיעה בהם לילה ויומם. והבוטח באל בכל בטחה מהפגעים, ולבו בטוח ממצא הרעות, וכל אשר יבואנו מאת האלהים יהיה לו לששון ולשמחה, וטרפו בא אליו במנוחה והשקט ושלווה, כמו שכתוב (תהלים כג, ב): "בנאות דשא ירביציני על מי מנחות ינהלני".

והשלישי, כי בעל הפימיה אינו מאמין על סודו זולתו, מיראתו על נפשו. והבוטח באלהים איננו ירא משום אדם בבטחונו, אבל הוא מתפאר בו, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים נג, ב): "באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי".

והרביעי, כי בעל הפימיה אינו נמלט ממהזמין מהזהב והפסוק הרבה לעת צרפו, או שלא יזמין מהם כלום, אלא כפי שייספיק לזמן מעט. ואם יזמין ממונו הרבה, יהיה כל ימיו מפחד על נפשו שלא יאבד ממונו במיני סבות האבדה, ולא ישקט לבו ולא תנוח נפשו מפחדו עליו מהמלך והעם. ואם לא יזמין מהם אלא למלאת מחסורו זמן מעט, אפשר שיבצר ממונו המעשה בעת הצרף הגדול אליו, מפני המנוע סבה מסבותיו ממונו. והבוטח באלהים בטחונו חזק באלהים שיטריף אותו כרצונו בעת שירצה ובמקום שירצה, כאשר יטריף העבר ברחם אמו והאפרוח בתוך הביצה, אשר אין בה מקום מפלש להכנס אליו ממונו דבר מחוצה, והעוף באויר, והדגים במים, והנמלה הקטנה עם חלישותה, ויבצר הטרף מהארי עם תקפו בקצת הימים, כמו שכתוב (תהלים לד, א): "כפירים רשו ורעבו ודרשי יי לא יחסרו כל טוב", ואמר (משלי א, א): "לא ירעיב יי נפש צדיק", ואמר (תהלים לו, כה): "נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם".

יתרון מנוחת הנפש של הבוטח על בעל האלכימיה

הצורך לדברים מיוחדים

הצורך למעשים ומלאכות

בעל האלכימיה אינו יכול לסמוך על אחרים

דאגת בעל האלכימיה מכמות המלאכה

לבעל האלכימיה - הכימאי. **לדברים מיחדים למלאכה** - חומרים ומכשירים מיוחדים. **לא יגמר לו דבר זולתם** - לא יגמור שום דבר בלעדיהם. **טרפו** - מזונו, פרנסתו. **מכל סבה** - כל דבר יכול להיות אמצעי לפרנסתו. **נבצרות** - נמנעות. **אינו מאמין על סודו זולתו** - מגלה לאחרים את סודות מלאכתו. **אינו נמלט** - אין אצלו דרך אחרת אלא. **שיבצר** - ימנע. **מפלש** - פתוח לחוץ.